

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת כי תצא ס"ח:

בדין בל תוסיף בתקיעות שופר בר"ה

(א) איתא בר"ה (דף טז.): אמר רבי יצחק וכו', למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב את השטן, ע"כ. ופירש רש"י, וז"ל: כדי לערבב את השטן שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות מסתתמין דבריו, עכ"ל. (יש שפירשו שחיוב המצוה מראה על תשובה מאהבה, וא"כ כל שיוסיף השטן לקטרג, מכיון שבתשובה מאהבה זדונות נהפכים לזכויות, הלא יוסיף זכויות, ולכן מסתתמין דבריו).

וכבר תמהו שם התוס' (ד"ה ותוקעים), מדוע אין כאן איסור דבל תוסיף.

וכעין זה יש להקשות על מש"כ רב האי גאון (הביאוהו הרא"ש והר"ן בסוף המסכת), דמדאורייתא יוצאים בין בתש"ת בין בתר"ת ובין בתשר"ת, ומה שתיקנו לתקוע בכל הצורות הוא כדי להשוות את מנהגם של ישראל שיתקעו כולם באותו אופן יעו"ש, וגם כאן קשה דמאחר שיצאנו ידי חובה באופן אחד, מדוע אין בשאר התקיעות משום בל תוסיף.

וכמו כן יש להקשות כן לשיטות התנאים (ר"ה לד.). דמדאורייתא די בגי' או ו' קולות, איך תיקנו לתקוע ט' קולות, ומדוע אין בזה משום בל תוסיף. (וגם קשה כן על מה שנהגו לתקוע ק' קולות, אף שיצאו כבר ידי חובה).

אולם אין להקשות כן על מה שנהגו לתקוע בחודש אלול, משום שאין זה זמן המצוה, ושלא בזמן המצוה אין עוברים על בל תוסיף בלא כוונה, כמבואר בגמ' ר"ה (דף כח:) ועירובין (דף צו.).

[בתוס' בר"ה טז: העלו אפשרות ליישב, שלאחר שיצא אדם ידי חובתו שוב הו"ל כשלא בזמן המצוה, ודחו דהלא מחוייב לתקוע להוציא חבירו שלא יצא ידי חובתו ע"ש. ורעק"א תמה, הלא כלפי מצותו הרי זה לאחר זמנו, ומה שמחוייב לתקוע לחבירו הוא חובה אחרת מדין ערבות, ובשו"ת חת"ס סימן קס"ז השיב לו החת"ס שחזינן מדברי התוס' שחובת האדם להוציא חבירו בדין ערבות הרי זה כמצוה גמורה דיליה, ואכ"מ].

(ב) ובראשונים כתבו כמה דרכים ביישוב הדבר :

התוס' בסנהדרין (דף פח:) וכן הרמב"ן (הביאו הריטב"א סוכה לא: ועוד ראשונים) נקטו שאין משום בל תוסיף אלא כשלתוספת יש חיבור למצוה, אבל כל שהיא באה בפני עצמה אין בה משום בל תוסיף, ולכן כתבו דאף מוסיף עוד מן על ד' המינים שבלולב אינו עובר אלא לרבי יהודה המחייב אגד ללולב ומיניו, אבל לרבנן – כיון דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אין משום בל תוסיף, ולכן כיון שהתקיעות הנוספות באות בפני עצמם אין בהם משום בל תוסיף.

[וצ"ע לדבריהם מדוע הישן בשמיני בסוכה לוקה, ויישב בחת"ס (ר"ה כח:) שמכיון שהימים רצופים חשיבא תוספת זו כקשורה למצות הסוכה. עוד קשה מברכת כהנים שאם מוסיף הכהן ברכה משלו עובר משום בל תוסיף, כמבואר בר"ה (שם), ובחת"ס שם יישב דנשיאת הכפים היא המחברת הברכה הנוספת למצוה. (בביאור הלכה סימן קכ"ח סכ"ז דן אם עוברים על בל תוסיף בלא נשיאת כפים ע"ש, ועיקר הנידון הוא לחולקים על שיטה זו, אולם לשיטה זו ודאי שאין עוברים על בל תוסיף אלא בנשיאת כפים).

ובשו"ת הרשב"א תמה על דברי הראשונים ממניח ב' זוגות תפילין על ראשו שעובר משום בל תוסיף, ולכן חלק על שיטה זו.].

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ולהלכה לכאורה פסק השו"ע דלא כשיטה זו, יעויין בשו"ע (סימן תרנ"א סי"ד) דהמוסיף מין על ד' המינים עובר משום בל תוסיף, אף דק"ל דלולב אין צריך אגד (עי' בה"ל שם בשם הגר"א).

ג) שיטה נוספת היא שיטת התוס' בר"ה (דף טז: ודף כח:): שאף שאין התוספת צריכה להיות קשורה למצוה, מ"מ דוקא מוסיף על המצוה עובר משום בל תוסיף ולא כופל את המצוה, ובזה ביארו מדוע שרי ליטול הלולב כמה פעמים ע"ש. (ומכל הדוגמאות שהביאו התוס' שם נראה שבאמת אין קיום מצוה אלא בפעם הראשונה, רק מ"מ משום בל תוסיף אין מכיון שאינו מוסיף על המצוה אלא עושה אותה כמה פעמים).

וכשיטה זו נקטו הפוסקים לעיקר (עי' משנ"ב סימן קכ"ח ס"ק ק"ד).

ד) ושיטת הרשב"א בישוב הענין היא (ר"ה ט"ז) דבאמת גם בכפילות המצוה עובר משום בל תוסיף, אלא דבמקום שעושה כן משום מצות חכמים אינו עובר משום בל תוסיף, דכן ציוותה התורה "ועשית ככל אשר יורוך", ע"ש. (ובמנחת חינוך תנ"ד, אות ג', תמה על הרשב"א, דעדיין איך שרי ליטול לולב כמה פעמים ולאכול כמה כזיתים של מצה, וקושינו צ"ע דשאני התם דכיון דיצא ידי חובה שוב הוי שלא בזמנו, דדוקא בשופר שמחוייב להוציא אחרים כתבו התוס' דמיקרי בזמנו, משא"כ במצות אלו דאי אפשר להוציא אחרים ידי חובה).

ולשיטתו הא דכהן שנשא כפיו באותו יום ובא לציבור אחר מותר לו לברך שוב, אף שאינו מחוייב בכך כמבואר בר"ה כח: הוא משום דאף דמדאורייתא אינו מחוייב לברכס, חיבוהו רבנן לברכס. (בפמ"ג סימן קכ"ח אשל אברהם ס"ק ג', הקשה איך מותר לכהן כשנושא כפיו בצבור אחר לברך את ברכת אשר קדשנו וכו', כיון שאינו מחוייב בברכה, וכתב שעל כרחק צ"ל דמדרבנן מחוייב לברך שוב, אולם במשנה ברורה שם ס"ק י"א יישב באופן אחר דמברך על קיום המצוה למרות שאינו מחוייב במצוה. והנה משיטת הרשב"א על כרחק מוכרח כפמ"ג שהכהן מחוייב לברך מדרבנן, אולם לשאר השיטות אין הכרח לכך, וע"ע בהגהות חת"ס שם בריש הסימן, ואכ"מ).

ומנהגנו לתקוע ק' קולות בר"ה לכאורה אינו כשיטת הרשב"א, דלשיטתו לאחר שיצאנו בתקיעות דמעומד ומיושב שוב אסור לתקוע משום בל תוסיף, (ומנהגינו על פי הערוך, כמ"ש התוס' ר"ה לג: והשל"ה).

ה) במנחת חינוך (מצוה תנ"ד אות ד') תמה על דברי הראשונים, דלכאורה היה אפשר ליישב את הענין באופן אחר, דהנה מצות היום בר"ה היא "יום תרועה יהיה לכם", וי"ל שאף שאדם יוצא ידי חובה בג' פעמים תר"ת, מ"מ כל שתוקע עוד יש כאן משום הרחבת המצוה מדאורייתא (וכמו שמי שיתקע תקיעה גדולה ודאי כולה היא קיום מצוה, ה"נ בזה), וכן תמה כן הגרש"ז אויערבאך (חידושי ר"ה כת"י, הודפס בהליכות שלמה ח"ב עמוד כ"ט).

ו) והנה אף שמדברי הראשונים הנ"ל מבואר דלא כדברי המנחת חינוך, לכאורה משיטת רש"י מוכח קצת דס"ל הכי, דהנה בסוכה (דף מא:): הביאו את מנהגם של אנשי ירושלים "תניא רבי אלעזר בר צדוק אמר, כך היה מנהגם של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא ק"ש ולולבו בידו וכו', הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו וכו', להודיעך כמה היו זריזין במצוות". ומבואר שם בדברי רש"י (ד"ה הכא), דבכל מה שהיו נוטלים וחוזרים ונוטלים היה משום קיום המצוה דאורייתא, יעו"ש, דאף שיצאו ידי חובה כשהגביהוה, מ"מ כל שהרחיבו את הנטילה הכל היה בכלל "ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' ושמחתם", (ודלא כתוס' בר"ה שם שנקטו שאין בזה קיום מצוה אלא חביבות מצוה בעלמא), וא"כ י"ל דס"ל לרש"י כך גם לגבי מצות תקיעת שופר (אף

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

דיש לחלק דשאני תקיעת שופר דשיעור ג' תרועות נלמד מגזירה שוה כדאיתא בר"ה לד., ושמא ילפינן דזהו שיעור המצוה ותו לא), ומיושבת קושית הראשונים כמ"ש במנחת חינוך.

ז) והנה עיקר תקנת חז"ל היתה לתקוע על סדר הברכות (וכמבואר במשנה ר"ה ל"ב), ושוב הנהיגו לתקוע גם במיושב, ויש לעיין דלכאורה לאחר שהנהיגו לתקוע במיושב ולצאת בתקיעות אלו ידי חובה עקרו את התקנה הקדומה לצאת ידי חובה על סדר הברכות, ואיך משום חיבוב מצוה הנהיגו כך. ולפי מש"כ ע"פ שיטת רש"י אתי שפיר, דבכל התקיעות מתקיימת המצוה דאורייתא, אלא ד"ידי חובה" יוצאים אנו בתקיעות דמיושב.

ח) והנה כתב הט"ז (סימן תקצ"ו) שאף שבכל יו"ט יש בתקיעת שופר משום איסור שבות, בר"ה לא אסרו חז"ל לתקוע ומותר להוסיף ולתקוע עוד אף שיצא ידי חובה, (והפוסקים נחלקו עליו, ע"ש ברמ"א ובמשנה ברורה ס"ק ג', ומ"מ משום צורך כל שהו מתירים לתקוע (ודלא כשיטת הראב"ן שהביא הרא"ש פ"ד דר"ה סימן י"א), וכנראה מלשון הרמ"א שם, וכמ"ש שנהגו לתקוע ק' קולות, ולהחמיר לצאת ידי כמה שיטות, ואכ"מ), ויש לעיין דלאחר שיצא ידי חובה מדוע יהיה עדיף ר"ה משאר יו"ט, ולנ"ל דכל שתוקע מקיים בזה מצוה דאורייתא – אתי שפיר.